

ZLATO NA OBLOHE

Žiarivé zlato sa jagá na pozadí gotických malieb z 13. a 14. storočia. Je to náhoda alebo hlbší symbol? Technický trik alebo číra konvencia? Nikto z historikov umenia doteraz nepostihol význam takýchto maliarskych prvkov v ich skutočnej hĺbke a šírke. Maliari totiž podvedome zachycujú na svojich plátnach úkazy na duchovnej oblohe, ktoré podmieňujú striedanie celých kultúrnych systémov.

Zlaté pozadie napovedá, že dané výjavy sa neodohrávajú vo fyzickom, ale v duchovnom svete. Je to zrejmé z voľby námetu i celkovej koncepcie, pretože tieto maľby ešte nemajú ani reálnu perspektívu ani proporcie. Významné postavy sú dvakrát také veľké ako ostatní a to neznázorňuje ich telesnú veľkosť, ale veľkosť vo svete ideí (hieratická perspektíva).

S renesanciou v 15. storočí prevládlo modré pozadie malieb. Až k týmto maľbám patria reálne proporcie s perspektívou. Zmena maliarskeho štýlu prezradzuje, ako sa ľudia v danej dobe cítili a ako chápali seba samých. Gotický človek sa ešte cítil žiť ako občan duchovného sveta medzi duchovnými bytosťami. Renesančný človek akoby spadol na zem. Ocitol sa na tejto trojrozmernej zemi, obklopený fyzickými predmetmi a nad hlavou mu žiaril už len zmyslami vnímateľný azúr oblohy.

Zlatá znamená duchovnú a modrá pozemskú oblohu. Na niektorých maľbách z prechodného obdobia sú znázornené obe tieto oblohy súčasne. Nad realisticky stvárnenou krajinou sa klenie modré nebo a nad ním, oddelený mrakmi, zlatým svetlom naplnený priestor duchovných nebies, kde trónia Kristus, anjeli a svätci.

Odkiaľ sa vzalo zlaté pozadie a prečo sa tak rozšírilo práve v 13. a 14. storočí? Kto chce, nech si to vysvetľuje tým, že po dobytí Konštantinopolu križiakmi v roku 1204 sa na západ dostalo veľké množstvo byzantských umeleckých predmetov a remeselníci ich začali napodobňovať. Migračná teória však v skutočnosti nikdy nemôže vysvetliť, prečo dajaký kultúrny prvok vôbec migruje; prečo ho niekedy nadšene napodobňujú a inokedy celkom odmietnu.

Zlatá farba sa pôvodne objavila ako nimbus, svetlo múdrosti okolo hláv byzantských svätcov; neskôr prežiarila celé pozadie za nimi a okolo roku 1300 sa širila celou Európou. Súčasne s tým vrcholila scholastická filozofia v osobe Tomáša Akvinského, Alberta Veľkého, Dunsca Scota a ďalších. Kulminovalo zakladanie univerzít. Gotickí maliari zachytili na svojich obrazoch, ako sa obloha v čase vrcholnej scholastiky jagala duchovným zlatom poznania. Na zlatej oblohe neskorogotických malieb svieti metafyzické duchovné svetlo ideí, ktoré v tom čase ešte ľudia nazerali priamo mysl'ou ako reálne. Keď sme toto svetlo myšlienok už viac nevnímali, prestali sme ho aj zobrazovať na maľbách. Filozofický realizmus ustúpil nominalizmu. A krajiny, ktoré ako prvé maľovali modrú oblohu, sa stali priekopníkmi empirických vied.

Akoby krátko pred rokom 1300 ožili slnečné kulty: V Paríži filozof so slnkom na hrudi (na znak, že je inšpirovaný archanjelom Michaelom) pracuje na Sume teológie. V Konaraku Indovia stavajú zo všetkých najväčší chrám slnečnému bohu Súrjovi. V Cuzcu Inkovia zakladajú na pokyn boha Slnka svoje hlavné mesto a obkladajú jeho svätyňu zlatými platňami.

Po stáročia sa v Európe platilo striebrom, ale koncom 13. storočia sa začalo platiť zlatými mincami (florénmi a dukátmi). Bola to teda „zlatá doba“ v oveľa širšom zmysle. Slnečný kov sa rozprúdil po obchodných tepnách Európy ako obeživo a meradlo hodnoty.

Zároveň sa v celej Európe začali formovať stavovské parlamenty. Archanjel Michael stojí na čele slncových mocností, ktoré obdarovali človeka večnou individualitou a schopnosťou myslenia. Je strážcom slobody a dôstojnosti jednotlivca; inšpirátorom demokracie a veľkej filozofie v dejinách. Schopnosť samostatne myslieť a posúdiť veci je totiž vnútornou stránkou a predpokladom každej demokratickej spoločenskej formy.

Michael zasahuje do dejín pravidelne: Každých 2500 rokov ako veľký (354-ročný) duch času; ale aj každých 500 rokov ako menší (72-ročný) duch času. Spolu s ním sa periodicky vracali po celú antiku a stredovek vlny veľkých filozofov. 500-ročný rytmus v dejinách západoeurópskej, byzantskej alebo indickej filozofie je štatisticky významný a vylučuje náhodu. Tzv. ideačná a senzitivná sústava pravdy, idealizmus a materializmus striedavo prevažujú jeden nad druhým v 500-ročnom cykle. Strieborný a zlatý systém hodnôt, jeden založený na zmyslovom vnímaní a indukcii, druhý na priamom nazeraní ideí mysl'ou a dedukcii, spolu večne zápasia.

Od konca 19. storočia žijeme opäť v michaelskom období a celá spoločnosť je v prechode od senzitivného k ideačnému systému hodnôt. Maliari sa vzdali cieľa na plátnach verne zrkadliť vonkajší svet a podvedome sa pokúšajú zobrazovať nadzmyslový svet ducha. Materializmus v kvantovo-relativistickej fyzike „prekročil sám seba“, ako to vyjadril Popper. Na obrazoch Gustava Klimta sa znova objavilo zlaté

pozadie a fyzika sa od Einsteina vrátila k deduktívnej metóde scholastikov, kde idea dominuje nad empiriou. Menový štandard sa opäť zmenil zo strieborného na zlatý.

Rytmus 354-ročných duchov času poznali už gnosticci, koncom stredoveku o ňom písal sponheimský opát Trithemius a je dobre známy aj v antropozofii. Poznal ho aj Buddha a buddhistické koleso dharmy, ktoré sa otočí raz za 2500 rokov, tvorí vlastne kruh siedmich kresťanských archanjelov.

O 72-ročných duchoch času sa Rudolf Steiner nezmienil nikdy výslovne. Z jasnovidného pozorovania však opísal niektoré zásahy duchovných bytostí do dejín, ktoré do tohoto rytmu zapadajú. Zmieňuje sa aj o zásahu archanjela Michaela okolo roku 1250.

Tento zásah je súčasťou michaelského rytmu, ktorý poznali už babylonskí kňazi a založili na ňom svoj posvätný kalendár. Od roku 1269 do roku 1341 svetové hodiny ukazovali na 2° Barana, ktorého vládcom je Slnko. Bol to malý slnečný vek.

Symbolika svetla vtedy zavládla aj v architektúre. Rayonantná gotika z konca 13. storočia dostala svoje meno podľa lúčovitých ornamentov. Svetelná lúčovitá symbolika je centrálnou ideou michaelskej architektúry všeobecne. V najstarších slnečných chrámoch Egypta stáli obelisky so zlatým hrotom, ktoré predstavovali „skamenelý slnečný lúč“, stelesnenie boha Slnka Rea. Obelisk z najstaršieho michaelského obdobia v dejinách sa v antickom michaelskom období premenil na iónsky stĺp a v súčasnosti na mrakodrap.

Veľké michaelské obdobie 600-246 pr. Kr. bolo veľkým vekom demokracií a najväčším vekom filozofie vôbec. Na celom svete vystúpili murdci prehlasujúc, že ich vedie duchovná inteligencia Slnka, a učili ľudí umeniu bdelej rovnováhy, sebaovládaniu a sebapoznaniu. Svet akoby sa prebudil a precitol z mýtického snívania k jasnému mysleniu. V tom čase prekvitali demokracie nie len v Európe, ale napríklad aj Buddha sa narodil v krajine, ktorá bola republikou. A ako sám predpovedal, rovnaká doba tu bola 25 storočí pred ním a príde aj 25 storočí po ňom (hovoril o dnešku).

Archeológovia žasnú nad tým, že prvý parlament sa zišiel už 2750 rokov pr. Kr. v Sumeri a predsedal mu najstarší slnečný hrdina v dejinách – Gilgames. Bolo to v prvom michaelskom období v dejinách.

Ďalšiu veľkú skupinu slnečných hrdinov nachádzame okolo roku 1250 pr. Kr. (Perzeus, Orfeus, Theseus, Herakles). Ak zakreslíme na časovú os osobnosti, ktorým sa zjavil archanjel Michael (Abrahám, Mojžiš, Daniel, cisár Konštantín) či iné slnečné božstvo (Zarathuštra, Ayar Manco) alebo sa dávali do súvislosti so slnečnou symbolikou (sv. Juraj, Tomáš Akvinský, Kýros, Sokrates, Buddha) – máme pred sebou rytmus archanjela Michaela. V báji o Orfeovi je zachytený explicitne, pretože Okeanos priplavil 500 rokov po Orfeovej smrti jeho lýru znovu k brehom pevniny. Teda okolo roku 750 pr. Kr., keď sa znovuzrodil lyrický spev, znovu vynorili orfické mystériá a Uddalaka (autor Čandógia upanišady) sa stal prvým známym filozofom v dejinách vôbec.

Michaelský rytmus sa vinie ako zlatá niť celými dejinami. Všimnime si však, že Michaelov impulz sa v každom platónskom mesiaci metamorfuje do inej podoby. Slneční hrdinovia z veku Býka sa vo veku Barana premenili na mudrcov-filozofov. Filozofia pokračujú v rytme niekdajších slnečných hrdinov a prichádzajú namiesto nich. Tí prví víťazili v statočnom boji nad obludami (chimérou, hydrou, minotaurom). Tí druhí ovládli pomocou jasného myslenia svoju pudovú prirodzenosť. Obrazno-imaginatívnej forme vedomia veku Býka a racionálno-myšlienkového veku Barana sa prispôbil aj michaelský impulz. Čas Orfea a Herakla bol posledným michaelským obdobím vo veku Býka a aj posledným veľkým vekom slnečných hrdinov. Päť storočí po nich prišli prví filozofi. Vrcholná scholastika bola zase posledným michaelským obdobím vo veku Barana a aj posledným zlatým vekom filozofov v starom zmysle tohto slova.

Žijeme v prvom michaelskom období veku Rýb. Michaelský impulz sa musí ďalej zvnútorniť a metamorfovať na ďalší vyšší stupeň. Akademická filozofia stratila spojenie so životom a slovo filozof dostalo pejoratívny odtienok teoretika. Kto sú slneční hrdinovia dnešných čias? Akú novú silu musia v sebe rozvinúť, aby mohli nadviazať spojenie s Michaelom a účinne pôsobiť v michaelskom duchu vo svete? Akým spôsobom máme ako ľudia súčasnosti nadviazať na vznešené poslanie hrdinov minulosti? Nech je táto otázka čitateľovi námetom na meditáciu. Ved' odpoveď na ňu bude mať preňho význam len do tej miery, do akej ju sám objaví vo svojom vlastnom vnútri.

Emil Páleš

Páleš, E.: Angelologie dějin. Synchronicita a periodicita v dějinách. Přípravované rozšířené druhé vydání v češtině. Sophia, Bratislava, 2004.

Páleš E., Mikulecký M.: Periodic Emergence of Great Philosophers in the History of Medieval Europe, Byzantium & India. Zasláné do: Journal of the History of Philosophy.

Steiner R.: Okkulte Geschichte. Rudolf Steiner Verlag, Dornach, 1992.